

ŽIVILĖ NEDZINSKAITĖ

## Nežinomas Pauliaus Kozlovskio laiškas Motiejui Kazimierui Sarbievijui

ANOTACIJA. Straipsnyje aptariamas Pauliaus Kozlovskio laiško, 1633 m. rašyto garsiam poetui ir buvusiam bendramokslui Vilniuje Motiejui Kazimierui Sarbievijui, nuorašas, saugomas Romos Jėzaus Draugijos archyve (ARSI). Šis nuorašas iki šiol niekur neskelbtas ir netirtas. Analizuojant laiško tekstą ir kontekstą, siekiama parodyti jo reikšmę sarbievistikos ir Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės kultūros tyrimams.

REIKŠMINIAI ŽODŽIAI: laiškas; Motiejus Kazimieras Sarbievijus; Paulius Kozlovskis; Mikalojus Lancicijus; Jėzaus Draugija.

Motiejaus Kazimiero Sarbievijaus poezijos kūrinių kanonas<sup>1</sup> jau seniai nusistovėjęs. Jį sudaro keturios lyrikų knygos, epodės, epigramos, poemos *Nuolanki padėka* (*Obsequium gratitudinis*), *Vestuvių eiseną* (*Pompa nuptialis*), *Kelionė į Romą* (*Iter Romanum*), epo *Lechiada* (*Lechias*) fragmentas ir kiti kūriniai<sup>2</sup>. Iki

<sup>1</sup> Išsamiausias leidimas Sarbievijui dar gyvam esant pasirodė Antverpene: *Lyriconum libri IV, epodon liber unus alterque epigrammatum*, Antverpiae: Ex Officina Plantiniana Balthazaris Moreti, 1634. Išsamiausias kritinis leidimas: Maciej Kazimierz Sarbiewski, *Poemata omnia*, praeparavit [...], instruxit Thomas Wall, Staraviesiae: Typis et sumptibus Collegii S. J., 1892.

<sup>2</sup> Išsami visų Sarbievijui priskiriamų kūrinių bibliografija pateikiama: *Piśmiennictwo staropolskie*, opracował zespół pod kierownictwem Romana Pollaka, Warszawa: Państwowy Instytut Wydawniczy, 1965, p. 208–212; *Słownik polskich teologów katolickich*, pod redakcją ks. Hieronima Eug. Wyczawskiego, t. 2, Warszawa: Akademia Teologii Katolickiej, p. 18–20; Sarbievijaus bibliografijos sąrašą taip pat parengė Sigintas Narbutas, žr.: Motiejus Kazimieras Sarbievijus, *Lemties žaidimai* = *Ludi Fortunae*, parengė, įvadą ir komentarus parašė Eugenija Ulčinaite, Vilnius: Baltos lankos, 1995, p. 623–632.

šiol diskutuojama tik dėl atskirų kūrinių autorystės<sup>3</sup> ar kai kurių kompiliacinio pobūdžio veikalų<sup>4</sup>. XX a. išleisti Sarbievijaus literatūros teorijos traktatai<sup>5</sup>, veikalas apie Antikos mitologiją<sup>6</sup>, rankraščiais vis dar lieka jo teologijos pas-kaitų konspektas<sup>7</sup>. Mažiausiai žinomas poeto epistolografinis palikimas. Nei Sarbievijaus archyvo, nei archyvalių iki šių dienų, deja, neišliko, todėl apie jo korespondencijos pobūdį, apimtį ir intensyvumą galime spėlioti remdamiesi tik negausiais faktais. Šiuo metu geriausiai žinomas Sarbievijaus ir Plocko vyskupo Stanislovo Lubienskiego (Stanisław Łubieński, 1573–1640) susirašinė-jimas<sup>8</sup>, laiškai LDK pakancleriui Kazimierui Leonui Sapiegai (1609–1656)<sup>9</sup>,

<sup>3</sup> Daugiausia ginčų ir abejonių kelia Sarbievijaus kūrinys *Silviludiae* (*Miškų žaidimai*), plačiau apie jį žr.: John Sparrow, „Sarbiewski's *Silviludia* and their Italian Source“, in: *Oxford Slavonic Papers*, 1958, t. 8, p. 1–48; Idem, „Sarbiewski's *Silviludia*: a Rejoinder“, in: *Oxford Slavonic Papers*, 1965, t. 12, p. 80–93; Józef Warszawski, „Il problema dei *Silviludia* di M. K. Sarbiewski (Risposta a John Sparrow)“, in: *Ricerche Slavistiche*, 1962, t. 10, p. 22–74; Eugenija Ulčinaitė, „Barokinė Sarbievijaus *Silviliudijų* intriga“, in: *Metai*, 1998, Nr. 2, p. 114–123; Lore Benz, „Sarbiewski's *Silviludia*“, in: *Sarbiewski. Der polnische Horaz*, ed. Eckart Schäfer, Tübingen: GNV, 2006, p. 255–269. Abejojama ir dėl kai kurių epigramų autorystės, plačiau žr.: Magdalena Piskała, Dorota Sutkowska, „Wprowadzenie do lektury“, in: Maciej Kazimierz Sarbiewski, *Epigrammatum liber = Księga epigramatów*, wydały i przełożyły Magdalena Piskała i Dorota Sutkowska, Warszawa: IBL, 2003, p. 5–19.

<sup>4</sup> Živilė Nedzinskaitė, „Autorystės problemos dviejuose lotyniškuose XVII a. proginės literatūros kūriniuose“, in: *Senoji Lietuvos literatūra*, kn. 22, Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2006, p. 207–238.

<sup>5</sup> Maciej Kazimierz Sarbiewski, *O poezji doskonalej, czyli Wergiliusz i Homer = De perfecta poesi, sive Vergilius et Homerus*, przeł. i oprac. Stanisław Skimina, Wrocław: Wydawnictwo Polskiej Akademii Nauk, 1954; Maciej Kazimierz Sarbiewski, *Wykłady poetyki = Praecepta poetica*, przeł. i oprac. Stanisław Skimina, Wrocław: Wydawnictwo Polskiej Akademii Nauk, 1958; Mathias Casimirus Sarbievius, *Poetica: Praecepta poetica. De perfecta poesi = Poetika: Poezijos mokslas. Apie tobulą poeziją*, t. I, parengė, papildė, pratarmę parašė ir rodykles sudarė Ona Daukšienė, Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2009.

<sup>6</sup> Maciej Kazimierz Sarbiewski, *Dii gentium = Bogowie pogan*, przeł. i oprac. Krystyna Stawecka, Wrocław: Wydawnictwo Polskiej Akademii Nauk, 1972.

<sup>7</sup> VUB RS F 3–2037: I. In primam partem Summae Theologicae divi Thomae Aquinatis Doctoris Angelici. In accademia Vilnensi sub professore reverendo Patre Matthia Casimiro Sarbiewski anno 1631 horis pomeridianis. II. Commentarius in reliquam primam D. Thomae Aquinatis Summae Theologicae a quaestione L partem de angelis. In academia Vilnensi Societatis Iesu sub professore reverendo Patre Matthia Casimiro Sarbiewski anno 1632 horis matutinis. Plačiau žr.: Józef Zdanowicz, *Sarbiewski na tle kontrowersyj teologicznych swojego wieku*: Dysertacja doktorska, W Wilnie, 1932.

<sup>8</sup> *Korespondencja Macieja Kazimierza Sarbiewskiego ze Stanisławem Łubieńskim*, przełożył i opracował Jerzy Starnawski, Warszawa: Instytut Wydawniczy PAX, 1986.

<sup>9</sup> Du laiškai publikuoti XIX a. (Wacław Aleksander Maciejowski, *Piśmiennictwo polskie od czasów najdawniejszych aż do roku 1830*, t. 3, Warszawa: S. Orgelbrand, 1852, p. 240; *Biblioteka*

neseniai buvo paskelbti keli įdomūs Sarbievijaus ir Jonušo Radvilos (Janusz Radziwiłł, 1612–1655) laišškai vienas kitam<sup>10</sup>. Sarbievijus taip pat susirašinėjo su Vakarų Europos akademinio pasaulio atstovais. Traktate *Apie aštrų ir šmaikštų stilių* (*De acuto et arguto*) jis užsimena, kad „tiesiogiai arba laikais palyginęs savo mintis su Italijos, Prancūzijos ir Vokietijos mokslininkų nuomonėmis“<sup>11</sup>, dar rūpestingiau apmąstęs savo poziciją aštraus ir šmaikštaus stiliaus klausimu. Iš tikrai gausios Sarbievijaus korespondencijos moksliniais klausimais<sup>12</sup> dabar žinomas tik Dionizo Petavijaus laiškas<sup>13</sup>. Puikiai žinomi ir tyrinėti Sarbievijaus ryšiai su Antverpeno jėzuitais (Jonu Bolandu ir kitais)<sup>14</sup>, spaustuvininku Baltazaru Moretu (Balthasar Moretus, 1574–1641)<sup>15</sup>.

---

Warszawska. *Pismo poświęcone naukom, sztukom i przemysłowi*, t. 4, Warszawa: W Drukarni Gazety Codziennej, 1859, p. 233–234), kiti dar likę rankraščiuose. Juos plačiau aptarė Eugenija Ulčinaitytė 2013 m. konferencijos XVI–XIX a. lietuviško ir kitakalblio rankraštinio paveldo tyrimų ir leidybos problemos pranešime „Motiejaus Kazimiero Sarbievijaus laišškai LDK pakancleriui Kazimierui Leonui Sapiegai“.

<sup>10</sup> Mariola Jarczykowa, „Listy Macieja Kazimierza Sarbiewskiego i Janusza Radziwiłła“ ir „Kopie listów jezuitų Sarbiewskiego oraz najjaśniejszego Księcia Janusza Radziwiłła“, transkrypcja i tłumaczenie Aleksandra Golik-Prus, in: *Terminus*, 2010, XII, sąs. 1 (22), p. 225–243.

<sup>11</sup> Mathias Casimirus Sarbievius, *Poetica: Praecepta poetica. De perfecta poesi = Poetika: Poezijos mokslas. Apie tobulą poeziją*, p. 3: „[...] re familiarissime, vel per epistolas, cum doctissimis Italiae, Galliae Germaniaeque viris collata [...]“.

<sup>12</sup> Sarbievijaus adresatai buvo šie Europos mokslininkai, retorikos profesoriai ir poetai: Dionizas Petavijus (Dionysius Petavius, Denys Petau, 1583–1652), Motiejus Raderis (Matthaeus Rader, Raderus, 1561–1634), Jokūbas Bidermanas (Jacobus Bidermanus, Jacob Bidermann, 1578–1639), Bernardas Bauhusijus (Bernardus Bauhusius, Bauhuis, van Bauhuysen, 1575–1619), Famijanas Strada (Famianus Strada, 1572–1649), Jonas Seranas (Ioannes Serannus, Jean de Sernes, 1548–1598), Aleksandras Donatas (Alesandro Donatus, Donati, 1584–1640), Jeronimas Petrucci (Hieronymus Petrucci, m. 1669), Pranciškus Guinisijus (Franciscus Guinisius, Francesco Guinigi, 1588–1653), Mikalojus Caussinas (Nicolaus Caussin, Nicolas Caussin, 1583–1651), Hermanas Hugo (Hermannus Hugo, Herman Hugo, 1588–1629).

<sup>13</sup> Žr.: Mathias Casimirus Sarbievius, *Poemata ex vetustis manuscriptis et variis codicillis [...] in unum collecta*, Adam Naruszewicz, Wilno: In Typographia regia Academiae et Universitatis Societatis Jesu, 1757.

<sup>14</sup> Andrzej Borowski, *Iter Polono-Belgo-Ollandicum. Cultural and Literary Relationships between the Commonwealth of Poland and the Netherlands in the 16<sup>th</sup> and the 17<sup>th</sup> Centuries*, Kraków: Księgarnia Akademicka, 2007, p. 144–146.

<sup>15</sup> Dirk Sacré, „Some Unnoticed and Unpublished Letters from Balthasar Moretus to or Concerning the Latin Poet Matthias Casimirus Sarbievius (1595–1640) (With an Unknown Autograph Poem)“, in: *Neulateinisches Jahrbuch. Journal of Neo-Latin Language and Literature*, herausgegeben von Marc Laureys und Karl August Neuhausen, 1999, t. 1, p. 205–229.

Ši trumpa išlikusios Sarbievijos korespondencijos apžvalga rodo, kad bet kokie nauji faktai apie nežinomus jo paties laiškus arba kitų asmenų laiškus jam svariai papildytų žinias apie žymiojo poeto gyvenimą, galbūt leistų kitaip pažvelgti ir į jo kūrybą.

Į mūsų akiratį pateko dar niekur neskelbtas Pauliaus Kozlovskio Sarbievijui rašytas laiškas<sup>16</sup>, kuris leidžia manyti, kad tarp šių dviejų iškilų XVII a. asmenybių tikriausiai vykęs gana intensyvus bendravimas ir susirašinėjimas. Laiško kopija saugoma Jėzaus Draugijos Romos archyve (ARSI)<sup>17</sup> kartu su Mikalojaus Lancicijaus laiškais ir jo veiklą liudijančiais dokumentais<sup>18</sup>. Tad straipsnyje išsamiau aptarsime bendrus Kozlovskio ir Sarbievijos biografijų faktus, Kozlovskio laiško tekstą ir kontekstą, reikšmę sarbievistikos ir LDK kultūros tyrimams.

Apie Paulių Kozlovskį (Paweł Kozłowski, Paulus Coslovius, 1592/93–1651) žinoma tikrai nedaug<sup>19</sup>. Be enciklopedinio pobūdžio žinių, įdomesnių duomenų esama *Ypatingoje provincijolo knygoje*, kurioje užfiksuoti Kozlovskio Vilniuje laikytų filosofijos ir teologijos egzaminų vertinimai<sup>20</sup>. Su Sarbievijū-

<sup>16</sup> Už laiško kopiją iš Romos Jėzaus Draugijos archyvo autorė nuoširdžiai dėkoja Vytautui Ališauskui.

<sup>17</sup> ARSI, Epistolae Nostrorum (Epp. NN.) 87, f. 57–64.

<sup>18</sup> ARSI, Epp. NN. 87: Epistolae Nicolai Lancicii et testimonia de eiusdem virtutibus. Žr.: *Polonica w Archiwum Rzymskim Towarzystwa Jezusowego*, t. 4, Kraków: Wyższa Szkoła Filozoficzno-Pedagogiczna IGNATIANUM, Wydawnictwo WAM, 2008, p. 195–196.

<sup>19</sup> *Encyklopedia wiedzy o jezuitach na ziemiach Polski i Litwy 1564–1995*, opr. Ludwik Grzebień SJ, Kraków: Wydawnictwo WAM, 1996, p. 316; *Herbarz Polski Kaspra Niesieckiego S. J., powiększony dodatkami z późniejszych autorów, rękopismów, dowodów urzędowych i wydany przez Jana Nep. Bobrowicza*, t. V, W Lipsku: Nakładem i drukiem Breitkopfa i Haertela, 1840, p. 348; Carlos Sommervogel, *Bibliothèque de la Compagnie de Jésus* [...], t. 4, Bruxelles: Schepens, 1893, p. 1210; *Podręczna Encyklopedia Kościelna*, t. XXI–XXII, Warszawa: Skład główny w księgarni Gebethnera i Wolffa, 1910, p. 379–380.

<sup>20</sup> *Liber extraordinarius provincialis = Ypatingoji provincijolo knyga*, parengė, transliteravo ir iš lotynų kalbos vertė Irena Katilienė, Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2012, p. 105: „1617 metų liepos 10–12 dienomis Vilniuje [...] buvo išegzaminuoti šie logikai: [...] Paulių Kozlovskį trys teigia esant vidutinio lygio, vienas – aukščiau vidutinio“; p. 145: „1618 m. birželį Vilniuje buvo išegzaminuoti šie fizikai: [...] Paulius Kozlovskis“; p. 175: „1619 metais Vilniuje [...] buvo išegzaminuoti šie metafizikai: [...] Paulius Kozlovskis, dviejų vertinimu, pažengė daug aukščiau vidutinio lygio, trijų – aukščiau vidutinio lygio“; p. 219–221: „1622 metais Vilniuje [...] buvo išegzaminuoti šie teologai: [...] pirmų metų Paulius Kozlovskis, keturių vertinimu, peržengė vidutinį lygį, penktas mano, kad beveik peržengė“; p. 223: „1623 metais Vilniuje [...] buvo išegzaminuoti šie teologai: [...] antrų metų Paulius Kozlovskis. Visų trijų vertinimu, peržengė vidutinį lygį; nors du mano jį reikiant įspėti, kad

mi jis tikriausiai susipažino 1621 ar 1622 metais Vilniuje, kai abu studijavo teologiją (Sarbievijus 1620–1622, Kozlovskis 1621–1625), ir nuo tada, ko gero, tapo gerais draugais. Vėliau Sarbievijus išvyko studijuoti teologijos į Romą, o Kozlovskis šį kursą baigė Vilniuje. Įdomu, kad abu dar kartą susitiko 1625–1626 m. Nesvyžiuje atlikdami terciatą, kuriam vadovavo tėvas Laurynas Bartilijus. Jis pateikė išsamias ir Sarbievijaus, ir Kozlovskio charakteristikas, kurios rodo abu buvus panašaus būdo:

T. Motiejus Sarbievijus. Savo probaciją pradėjęs trimis mėnesiais vėliau, dvasines pratybas atliko ne be tam tikro bodėjimosi, dėl kai kurių nuotaikų. Linkstu manyti, kad jis nepakenčia vienatvės. Dėl to tekdavo [pratybas] ir pertraukti, ir po to jis sunkiai beįsitraukdavo tęsti, prisidengdamas sveikata. Kitus eksperimentus įvykdė naudingiau ir misijose dalyvavo patenkinamai, nors šiek tiek kliudė prigimtinis drovumas. Maldai ir pamaldumui vidutiniškai atsidavęs. Stropiai siekia kantrumo, nuosaikumo, broliškos meilės, klusnumo. Tarpais vargsta dėl savosios nuomonės. Linkęs į bičiulystes su kitais ir į draugiškus santykius, į prakilnumo meilę, į žmonių sambūrius ir gražius patarnavimus, tačiau nepamiršta nusižeminimo ir savęs išsižadėjimo. Pakenčia ydų atskleidimus ir įspėjimus, ir darbams užsidegęs, mylįs Jėzaus Draugiją. Tačiau į lengvesniųjų regulų laikymąsi žiūri laisvokai.

T. Paulius Kozlovskis dvasines pratybas atliko sąžiningai ir ne be naudos. Panašiai įvykdė ir kitus eksperimentus. Misijose dalyvavo patenkinamai, nors kai kuriuose dalykuose parodė nediskretišką uolumą. Pakenčia darbus, maldai ir pamaldumui vidutiniškai atsidavęs. Lengvai duodasi išblaškomas, linkęs į draugiškus santykius ir asmenines draugystes bei juslumus. Pernelyg linkęs į išorinius dalykus, dėl to ir gerų ketinimų atžvilgiu nepastovus, ir vangiai puoselėja

---

būtų stropesnis“; p. 225–229: „1624 metų birželį ir liepą Vilniuje [...] buvo išegzaminuoti šie teologai: [...] Paulius Kozlovskis, vieno vertinimu, neperžengė vidutinio lygio, antro ir trečio vertinimu – vos ir beveik peržengė vidutinį lygį; ketvirtas teigia, kad ne tiek pagal egzaminą, kiek dėl kitur įgytos patirties šiaip taip peržengė vidutinį lygį; penktas tvirtina, kad jis peržengė gerokai, kiek reikia mažajam aktui, trys neigia [prieštarauja], kad jis gali ginti, du priduria, kad gali, jei stropiau stengsis“; p. 269: „1625 metais t. Paulius Kozlovskis, išklausęs ketverių metų teologijos kursą, buvo išegzaminuotas Vilniuje, rektoriaus t. Jono Gruževskio akivaizdoje, ir, vieno prisiekusio egzaminatoriaus vertinimu, pažengė tiek, kad gali mokyti filosofiją ir teologiją, kiek reikalauja 7 kongregacija, kad galėtų duoti keturis profeso įžadus, o kitų trijų vertinimu, mokslo neišmano tiek, kiek reikalaujama, kad galėtų šiuos dalykus patenkinamai dėstyti ir duoti keturis profeso įžadus.“

dorybes, ir į regulų laikymąsi žiūri laisvokai, taip pat bendrame gyvenime gana lengvabūdis, geidžiąs žmogiškosios šlovės. Tačiau myli Jėzaus Draugiją, gerbia vyresnius ir klusnumą, nors tarpais vargsta dėl savosios nuomonės, nepakenčia ydų atskleidimo ir įspėjimo, nėra linkęs nusižengti broliškai meilei, nebent kai užpuolamas.<sup>21</sup>

Panašiai Sarbievijų ir Kozlovskį 1626 m. įvertino ir Nesvyžiaus kolegijos rektorius t. Albertas Slaskis:

T. Motiejus Sarbievijus karštai pradėjo trečiąją probaciją. Pratybas atliko su pertraukomis dėl sveikatos būklės; misijose elgėsi gerai, labai patenkindamas eksternus; pamaldumui atsidavęs gerai – taip mano trys, vidutiniškai – kiti trys. Nusižemini mo, kantrumo, nuosaikumo, klusnumo ir regulų laikymosi atžvilgiu pažengė gerai – taip teigia keturi; vidutiniškai – du. Myli artimą, vienuolišką paprastumą ir neturtą, taip pat savęs išsižadėjimą – taip [teigia] visi, išskyrus vieną, kuris sako, kad jis esąs vidutiniškai savęs išsižadėjęs. Yra lanksčios nuomonės, tačiau vienas mano, kad kai kuriuose dalykuose įsikibęs savosios nuomonės. Afektus apmarinęs vidutiniškai.

T. Paulius Kozlovskis pratybas, krikščionišką doktriną, misijas įvykdė gerai. Pamaldumo, nusižeminimo, nuosaikumo, regulų laikymosi, savęs išsižadėjimo atžvilgiu pažengė vidutiniškai; taip pat afektus apmarinęs vidutiniškai. Lanksčios nuomonės. Taip [mano] visi.<sup>22</sup>

Ar Sarbievijus ir Kozlovskis buvo susitikę po terciato, duomenų neturime. Sarbievijus kūrė poeziją, dėstė įvairias disciplinas jėzuitų kolegijose ir Vilniaus universitete, tapo Vladislavo Vazos rūmų pamokslininku. Kozlovskis, baigęs teologijos studijas Vilniuje, buvo kelių mokyklų (Oršos, Polocko, Plocko) prefektas, Varmės vyskupo Mikalojaus Šiškovskio (Mikołaj Szyszkowski, 1590–1643) dvaro misionierius, Smolensko kolegijos rektorius. Jis taip pat užsiėmė kūrybine veikla – parašė keletą populiarių knygelių askezės temomis ir maldynėlių, skirtų Marijos kongregacijai<sup>23</sup>. Jokių konkrečių duomenų apie šių jėzuitų santykius nesama, tačiau panašu, kad Vilniuje užsimezgusi

<sup>21</sup> *Ibid.*, p. 481–483.

<sup>22</sup> *Ibid.*, p. 483–485.

<sup>23</sup> Žr. *Bibliografia Polska. Stolecie XV–XVIII*, t. XX, Kraków: Czcionkami Drukarni Uniwersytetu Jagiellońskiego, 1905, p. 192–193.

draugystė truko ilgai. Juk vienas gražiausių Sarbievijaus lyrinių kūrinių, žymintis jo poezijos viršūnę ir ryškiausią talento proveržį (*Lyric. IV, 35*)<sup>24</sup>, skirtas būtent Kozlovskiui. Šią odę dažnai analizuoja Lietuvos mokslininkai<sup>25</sup>, nes kaip tik joje labiausiai atsispindi lietuviška, o tiksliau – Vilniaus tematika. Ko gero, tai ir pats gražiausias eiliuotas kūrinys apie Vilnių visoje lotyniškoje XVII a. literatūroje. Kadangi tai vienintelis poetinis šių jėzuitų draugystės liudijimas, kiek detaliau aptarsime jo parašymo laiką.

Manoma, kad odė Kozlovskiui parašyta 1631 m.<sup>26</sup> Nurodydami būtent tokią datą, mokslininkai remiasi šiomis kūrinio eilutėmis: „Dar treji po karų metai nesibaigė / o senieji kviritai / turi tris šventyklas naujas“ (*Nam tria tertio / surrexere sub anno / priscis templa Quiritibus*, eil. 30–32)<sup>27</sup>. Tačiau mums ši data kelia abejonių. Žinoma, kad odė Kozlovskiui pirmą kartą buvo išspausdinta 1632 m. *Lyrikų* leidime. Vadinasi, parašyta ji turėjo būti ne vėliau kaip 1631 m. Nuo šios datos atskaičiavus trejus metus ir bandoma identifikuoti svarbų istorinį įvykį. Labiausiai tinkamas – 1629 m. sudaryta Altmarko sutartis, kuria buvo užbaigti LDK karai su Švedija, trukę nuo 1600 m. Tačiau Altmarko paliaubos buvo sudarytos 1629 m. rugsėjo pabaigoje, o patvirtintos tik lapkričio mėnesį. Taip skaičiuojant odė turėtų būti parašyta 1632 m. pabaigoje, kai knyga jau buvo išspausdinta. Be to, karai su Švedija dėl Livonijos vyko su pertraukomis tris dešimtmečius, todėl išties tikėtina, kad Sarbievijus odėje užsimena visai ne apie Altmarko, o kokias nors ankstesnes paliaubas, kurios vis buvo sudarinėjamos<sup>28</sup>. Pasekus, kur 1631 m. buvo Sarbievijus ir Kozlovskis,

<sup>24</sup> Stanisław Windakiewicz, *Liryka Sarbiewskiego*, Kraków: [s. n.], 1890, p. 38.

<sup>25</sup> Žr.: Eugenija Ulčinaité, „Vilnius XVI–XVII amžiaus Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės literatūroje“, in: *Gratulatio Vilnae = Vilniaus pasveikinimas*, sudarė Eugenija Ulčinaité, Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2001, p. 44–46; Eadem, *Lietuvos Renesanso ir Baroko literatūra*, Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2001, p. 286–287; Živilė Nedzinskaitė, „Vilnius XVII–XVIII a. LDK lotyniškoje poezijoje“, in: *Meninis Vilnius: įtakos ir įvaizdžiai*, (*Acta Academiae Artium Vilnensis*, 57), 2010, p. 8–9.

<sup>26</sup> Šią datą komentuodami Sarbievijaus odes nurodo ir Mirosławas Korolko su Janu Okońiu, ir Eugenija Ulčinaité. Žr.: Maciej Kazimierz Sarbiewski, *Liryki oraz Droga rzymska i fragment Lechiady*, przeł. Tadeusz Karyłowski TJ, oprac. Mirosław Korolko przy współudziale Jana Okonia, Warszawa: Instytut Wydawniczy PAX, 1980, p. 602; Motiejus Kazimieras Sarbievijus, *Lemties žaidimai = Ludi Fortunae*, p. 616.

<sup>27</sup> Odės tekstą vertė Eugenija Ulčinaité.

<sup>28</sup> Antanas Tyla, *Lietuva ir Livonija XVI a. pabaigoje – XVII a. pradžioje*, Vilnius: Mokslas, 1986, p. 142–193.

tampa aišku, kad pirmasis dėstė filosofiją Vilniuje, o antrasis gyveno Plocke ir buvo mokyklų prefektas. Lenkų tyrėjų aiškinimas, kad odė buvo rašoma per vasaros atostogas, kurias abu draugai leido Vilniaus jėzuitų vasarvietėje Lukiškėse, taip pat tėra tik spėjimas. Tad jei kūrinys iš tiesų parašytas minėtaisiais 1631 metais, turėtume manyti, kad Sarbievijus rašė odę bent penkerius metus nematytam draugui. Neneigiame, jog taip negalėjo nutikti. Tokiu atveju kūrinį būtų galima traktuoti kaip poetinę reminiscenciją ar tam tikrą *factio* atmainą. Tačiau visai tikėtina, kad šios eilės rašytos visu dešimtmečiu anksčiau, kaip tik 1621–1622 m., kai abu bičiuliai studijavo Vilniuje ir tikrai po įtempto mokslams skirto laiko galėjo išsiruosti į iškylą Lukiškių apylinkėse atsikvėpti nuo darbų ir pasidžiaugti gamtos teikiama atgaiva:

Duok Paladės darbams, Pauliau, atokvėpį  
Ir rytoj, kai pakils saulė viršum kalnų,  
Auksiniu savo veidu  
Kai tik žemę jinai nušvies, –

Mes į kalną žalių Lukiškių kopsime,  
Kur aukšti ąžuolai ošia ir dengia jį,  
Įsiklausę, kaip gurga  
Vandenys plaukdami pro šal. (*Lyric. IV, 35, 13–20*)

Daugumos Sarbievijaus IV *Lyrikų* knygos odžių parašymo laikas nėra žinomas. Kita vertus, įmanu galvoti, kad jos buvo parašytos tarp 1628 m. ir 1631 m., t. y. nuo Vilniaus *Lyrikų*<sup>29</sup> pasirodymo iki 1632 m. leidimo Antverpene<sup>30</sup>. Tačiau esama ir išimčių. Štai ketvirtoji odė „Garsioji lenkų pergalė“ („*Celebris Polonorum victoria*“), skirta Chotyno mūšiui paminėti, datuojama 1621 m., o trisdešimtoji, dedikuota Trakų vaivada Jonui Skuminui Tiškevičiui, turėjo būti sukurta jo žmonos Barboros Naruševičiūtės laidotuvėms, įvykusioms 1627 m. Tad ir Kozlovskiui skirtos eilės galėtų būti ne 1631 m., o gerokai anksčiau parašytas kūrinys. Vis dėlto Sarbievijaus odės sukūrimo

<sup>29</sup> *Matthiae Sarbiewski e Societate Iesu Lyricorum libri III, epigrammatum liber I*, Vilnae: Formis Academicis Societatis Iesu, 1628.

<sup>30</sup> *Mathiae Casimiri Sarbievii e Soc. Iesu Lyricorum libri IV. Epodon liber unus alterque epigrammatum*, Antverpiae: Ex Officina Plantiniana Balthazaris Moreti, 1632.

laikas nėra pagrindinė mūsų tyrimo tema, tad apsiribosime čia išsakytomis pastabomis ir plačiau šios problemos nenagrinėsime.

Grįžkime prie Kozlovskio laiško Sarbievijui. Žinant apie abiejų adresatų poetinius polinkius ir asmeninę draugystę, norėjosi tikėti, kad laiško turinys bus susijęs kaip tik su šiais dalykais. Tačiau pristatomas laiškas visai ne apie tai. Jis susijęs su labai konkrečiu įvykiu ir asmeniu – stebuklingu pagijimu, kuris įvyko Mikalojaus Lancicijaus (Mikołaj Łęczycki, Nicolaus Lancicius, 1574–1653) dėka.

Liudas Jovaiša, išsamiausiai šio Jėzaus Draugijos nario veiklą tyręs Lietuvos istorikas, teigia, kad „ne mažiau nei Sarbievijus poezijos pasaulyje ar Počobutas astronomijos sferose kitados garsėjo ir dabar dar nepamirštas tėvas Mikalojus Lancicijus – garsus dvasinio gyvenimo mokytojas, teoretikas ir praktikas, ypatingomis švento gyvenimo malonėmis apdovanotas vienuolis, vienas pirmųjų Jėzaus Draugijos istorikų“<sup>31</sup>. XVII–XVIII a. Lancicijus buvo puikiai žinomas visoje Jėzaus Draugijoje, apie jo šventumą, stebuklus ir neįtikimus išgydymus sklido legendos, domėtasi prieštaringa ir keista jo asmenybe, aptarinėtas kartais sunkiai suprantamas elgesys, pamaldumo praktikos, veikalai, o kai kuriuos iš jų net buvo uždrausta spausdinti<sup>32</sup>.

Netrukus po Lancicijaus mirties pasirodė jo gyvenimo aprašymai<sup>33</sup>. Vienas pirmųjų šio jėzuito biografų buvo Kazimieras Kojalavičius, kurio 1657 m. parengtas rankraštis išliko Jėzaus Draugijos Romos archyve<sup>34</sup>. Vėliau Bohemijos jėzuitas Boguslovas Balbinas šį tekstą papildė ir 1690 m. išleido<sup>35</sup>. XVII a. pasirodė ir lenkiškas Kojalavičiaus-Balbino veikalo variantas<sup>36</sup>. Neseniai rastas iki

<sup>31</sup> Liudas Jovaiša, „Mikalojus Lancicijus: apdulkėjusio portreto istorija“, in: *Jėzuitai Lietuvoje (1608–2008): gyvenimas, veikla, paveldas*, sudarytoja Neringa Markauskaitė, Vilnius: Lietuvos nacionalinis muziejus, 2012, p. 193.

<sup>32</sup> *Ibid.*, p. 193–215.

<sup>33</sup> Žr.: Mintautas Čiurinskas, *XVII–XVIII amžiaus Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės biografistika*, Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2006, p. 157–160.

<sup>34</sup> ARSI, Vitae 25: P. Casimirus Wijuk Kojalowicz, *Compendium vitae P. Nicolai Lancicii Soc. Iesu conscriptum 1657, editum 1672. Recognita Romae a PP. Revisoribus haec vita anno 1673, sed non approbata*. Už galimybę naudotis rankraščio perrašu, kurį atliko Akvilė Vaiginytė, straipsnio autorė dėkoja Mintautui Čiurinskui.

<sup>35</sup> Casimirus Kojalowicz, Bohuslaus Balbin, *Vita venerabilis patris Nicolai Lancicii e Societate Iesu compendiosius scripta [...]*, Pragae: Typis universitatis Caroli Ferd. in Collegio Soc. Iesu ad S. Clementem, per Joannem Casparum Muxel, 1690.

<sup>36</sup> [Casimirus Kojalowicz, Bohuslaus Balbin,] *Żywot w. x. Mikołaja Lanciego albo Łęczyckiego Societatis Iesu, pisany od x. Kazim. Wuiuk Kojalowicza i x. Bogusława Balbina tegoż zakonu kapłanów*, [Wilno: Druk. Akad. Soc. Iesu?, XVII?]

šiol nežinotas ir netirtas rankraštinis tekstas<sup>37</sup>, kurį galima laikyti viena ankstyviausių Lancicijaus biografijų (1659–1661). Ją parašė nežinomas Lietuvos provincijos jėzuitas, kuris, vadovaujamas Lancicijaus, 1647–1648 m. atliko tercijatą Nesvyžiuje, o po to drauge su juo gyveno kituose namuose<sup>38</sup>. Jovaiša tvirtina, jog „įvairių trumpesnių liudijimų apie Lancicijų esama ir daugiau. Kai kurie atsiliepimai apie jo gyvenimą, dorybes ir veiklą sukaupiti Romos jėzuitų archyve“<sup>39</sup>. Taigi Kozlovskio laiškas Sarbievijui kaip tik patenka į „įvairių trumpesnių liudijimų“ sąrašą. Šį laišką kaip įrodymą apie vieną stebuklingą išgydymą, kuris įvyko Lancicijaus dėka, prie savo pasakojimo, užrašyto 1656 m., pridėjo artimas Lancicijaus draugas tėvas Gotfridas Schubertas (Godefridus Schubert). Tačiau kaip Sarbievijui adresuotas laiškas pakliuvo į Schuberto rankas, galime tik spėlioti.

Skaitant laišką, kyla ir kitų klausimų. Kodėl apie Lancicijaus įvykdytą stebuklingą išgydymą Kozlovskis rašo Sarbievijui? Matyt, todėl, kad poetas buvo pažįstamas ir bendravęs su Lancicijumi. Liudijimų apie tai apstu. 1631 m., kai Sarbievijus profesoriavo Vilniuje, o Lancicijus tapo Lietuvos provincijolu, tikriausiai pastarojo iniciatyva Vilniuje buvo surengta iškilminga procesija su šventųjų relikvijomis, kurios iškilmingai įneštos į jėzuitų Šv. Kazimiero, Šv. Ignaco ir Šv. Jono bažnyčias<sup>40</sup>. Šiose iškilmėse kaip akademinio pasaulio atstovas turėjo dalyvauti ir Sarbievijus. Tais pačiais metais abu jėzuitai kartu egzaminavo ir Vilniaus akademijos studentus<sup>41</sup>. Panašu, kad Sarbievijus, dar Lancicijui gyvam esant, domėjosi su išgydymo stebuklais susijusia jo veikla ir galbūt kitais šio tėvo išskirtinumą liudijančiais įvykiais. Šį faktą patvirtina prieš Kozlovskio laiško kopiją esantis įrašas, kuriame teigiama, kad Sarbievijus papasakojęs apie vieną stebuklingo išgydymo atvejį, įvykusį tuometinio Lietuvos provincijolo Lancicijaus dėka. Aiškumo dėlei pateikiame visą įrašo tekstą:

<sup>37</sup> *Vita et virtutes V. P. Nicolai Lancicii Societatis Iesu*, Biblioteka Polskiej Akademii Nauk w Krakowe, rankr. Nr. 1010.

<sup>38</sup> Liudas Jovaiša, *op. cit.*, p. 194.

<sup>39</sup> *Ibid.*

<sup>40</sup> *Ibid.*, p. 206.

<sup>41</sup> *Liber extraordinarius provincialis*, p. 319: „1631 metų birželio iš dalies 3 ir 4, iš dalies ir 6 Vilniuje keturių egzaminatorių: t. Benedikto de Sokso, t. Jokūbo Olševskio, t. Motiejaus Sarbievijaus, t. Grigaliaus Šenhofo, dalyvaujant provincijolui t. Mikalojui Lancicijui ir rektoriui t. Pilypui Frizijui, buvo išegzaminuoti [...] teologai.“

Cum Provincialis veniret Cracoviam collegium illud visitaturus et valetudinarium prius salutato Venerabili adiret, invenit inibi professorem aliquem matheseos ab omni medico desperatum iamque sacro oleo unctum. Quem ut ipse vidit, avulsa a pede crepida infirmum eadem leniter tetigit surgere iubens. Illico surgit infirmus omnimodae sanitati, in qua antea fuerat, restitutus. Narravit hoc in Olomucensi collegio P. Matthias Sarbievius Poloniae regis Wladislai concionator 1638.<sup>42</sup>

(Kai provincijolas atvyko į Krokuvą, ketindamas atlikti tenykštės kolegijos vizitaciją, ir, pirma pasveikinęs garbingąjį [kolegijos rektorių], užsuko į prieglaudą, rado ten vieną matematikos profesorių, dėl kurio visi gydytojai buvo netekę vilties ir kuris jau buvo pateptas šventu aliejumi. Jį išvydęs [Lancicijus] nusitraukė nuo kojos batą ir švelniai juo palietė ligonį, liepdamas keltis. Tas kaipmat pakilo atgavęs visokeriopą sveikatą, kokios prieš tai buvo. Apie tai 1638 metais Olomouco kolegijoje papasakojo tėvas Motiejus Sarbievijus, Lenkijos karaliaus Vladislavo pamokslininkas.<sup>43</sup>)

Paminėta data – 1638 m. – gali būti raktas, atskleidžiantis, kaip Kozlovskio laiškas ar jo kopija pateko į Olomoucą, o paskui ir į jėzuitų archyvą Romoje. Būtent tais metais Sarbievijus lydėjo valdovą Vladislavą Vazą į Vieną, kur šis šiltuose Badeno kurorto šaltiniuose tikėjosi išsigydyti jau seniai jį kamavusį sąnarių skausmą. Į Vieną karalius keliavo pro Olomoucą, kur jį rugpjūčio 24 d. iškilmingai pasveikino kolegijos bendruomenė<sup>44</sup>. Mieste praleista ir rugpjūčio 25 d., o 26 d. rytą iškeliauta toliau. Atgal karalius su palyda taip pat grįžo pro Olomoucą ir ten sustojo spalio 27–28 d.<sup>45</sup> Vadinasi, apie Lancicijaus stebuklingas galias, padedančias išgyti ligoniams, Sarbievijus galėjo papasakoti vieno ar kito sustojimo metu, galbūt net perduoti Schubertui tai patvirtinančius dokumentus, tarp jų ir Kozlovskio laišką. Įdomu, kad ir pats Lancicijus tuo metu buvo Bohemijoje, kur nuo 1635 iki 1643 metų darbavosi įvairiose kolegijose. 1638 m. jis vis dar galėjo būti Olomouce arba Jičine<sup>46</sup>.

<sup>42</sup> ARSI, Epp. NN. 87, f. 57r.

<sup>43</sup> Vertimai, jei nenurodyta kitaip, straipsnio autorės.

<sup>44</sup> Žr.: Maciej Vorbek-Lettow, *Skarbnica pamięci. Pamiętnik lekarza króla Władysława IV*, opracowali Ewa Galos i Franciszek Mincer pod redakcją naukową Władysława Czaplińskiego, Wrocław [i in.]: Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wydawnictwo Polskiej Akademii Nauk, 1968, p. 98; Albrycht Stanisław Radziwiłł, *Memoriale rerum gestarum in Polonia 1632–1656*, opracowali Adam Przyboś i Roman Żelewski, t. 2, Wrocław [i in.]: Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wydawnictwo Polskiej Akademii Nauk, 1970, p. 276–277.

<sup>45</sup> Maciej Vorbek-Lettow, *op. cit.*, p. 103.

<sup>46</sup> *Słownik polskich teologów katolickich*, t. 2, p. 561; *Encyklopedia wiedzy o jezuitach na ziemiach Polski i Litwy 1564–1995*, p. 388.

Trumpai pristatysime Kozlovskio laiško, rašyto Plocke 1633 m. rugsėjo 4 d., turinį. Laiško rašymo priežastis yra ta, kad Kozlovskį pasiekė kalbos, jog Vilniuje kažkas (laiško pabaigoje tas asmuo įvardijamas kaip *Thomas*<sup>47</sup>) netiki stebuklinga Dievo galia, kuri pasireiškė Lancicijui stebuklingai išgydžius ligonį. Kad neteisybė būtų ištaisyta, o antgamtinio įvykiu netikintis žmogus pakeistų nuomonę, Kozlovskis, tuometis Plocko mokyklų prefektas, imasi pasakoti apie Lancicijaus įvykdytus stebuklingus išgydymus, kurių liudininkas jis pats buvęs. Vienas iš jų toks.

Serpcio kašteliono Stanislovo Kučborskio (Stanisław Kuczborski, mirė 1640/41) aštuonmetė duktė Marijona devynias savaites buvo visiškai apakusi, negalėjo net atsimerkti. Negana to, jos alkūnių ir kelių sąnariai buvo sutraukti, ištinę ir kėlė skausmą, dėl kurio mergaitė negalėjo vaikščioti. Praradę viltį nelaimingi tėvai manė, kad tokią ligą iššaukė pikti keraai ar burtai. Nematydami kitos išeities, jie jau ketino kviestis iš kaimo žiniuonę, kad tuos kerus koku nors būdu panaikintų. Kozlovskis Kučborskio šeimą visaip stengėsi nuo tokio poelgio sulaikyti ir atkalbėti. Nežinodamas, ko griebtis, jis kašteliono vardu parašęs laišką provincijolui ir pakvietęs jį atvykti. Kol anas atvyks, į pagalbą iš Skempų vienuolyno pasišaukė bernardiną Liudviką, kuris, dvi savaites badaudamas, melddamasis ir taikydamas ekzorcismo praktikas, budėjo prie mergaitės, tačiau jo pastangos nuėjo veltui. Kai visi jau buvo beprarandą viltį, balandžio 15 d., penktadienį, atvyko provincijolas. Palydėtas į ligonės kambarį, jis dešinės rankos nykščiu<sup>48</sup> palietė mergaitės akis darydamas kryžiaus ženklą ir atsidusęs ištare: „Marijuke, reikia būti sveikai.“ Lancicijui išėjus, prie dukters patalo pasiliko jos motina ir senelė. Mergaitė netrukus atsimerkė ir prabilo į jas įdėmiai žiūrėdama. Tuomet nustebusi motina pašaukė mergaitės tėvą, anas – Kozlovskį, šis – Plocko rektorių. Subėgo ir visi tarnai. Mergaitė kiekvieną iš susirinkusiųjų atpažino, atskyrė ir jai parodytus daiktus. Kaip tik tada visi supratę, kad įvyko stebuklas. Kozlovskis nubėgęs pas provincijolą, kuris kitame name buvo apsigyvenęs, jam įvykusį stebuklą nupasakojęs,

<sup>47</sup> Straipsnio autorei nepavyko nustatyti, koks tai galėtų būti asmuo. Aišku tik, kad ir Kozlovskis, ir Sarbievijus jį gerai pažinojo.

<sup>48</sup> Atrodo, kad kaip tik per Lancicijaus dešinės rankos nykštį pasireiškėdavusi Dievo malonė. Kojalavičius tvirtino po mirties gavęs Lancicijaus nykštį, kuris, jau gerokai laiko praėjus nuo jo mirties, vis dar buvo mėsingas ir gyvybingas, be jokio dvoko, iš jo tik sunkėsis į riebalus panašus skystis. Žr.: Liudas Jovaiša, *op. cit.*, p. 214.

dėkojęs ir meldęs, kad anas mergaitę dar ir nuo sąnarių ligų išgydytų. Šeštadienį provincijolas vėl atėjo į Marijonos kambarį, vėl su ja kalbėjo, nykčiu palytėjo jos alkūnes ir kelius. Po to iš vienos pusės pats laikydamas mergaitę, iš kitos paliepęs prilaikyti Kozlovskiui, triskart per kambarį su ja perėjo. Marijona tuomet pajutusi neįprastą kūno tvirtumą ir skausmo nykimą. Išeidamas provincijolas pastebėjęs, kad ir pats kaštelionas šlubuoja: jis jau dvejus metus kentėjo skausmus ir vaikščiojo su ramentais. Lancicijus atėmė iš jo ramstį, lyg juokaudamas liepė vaikščioti be lazdų ir jas prie Marijos altoriaus pakabinti. Paėmęs kaštelioną už rankos, jį pasuko ir liepė šokinėti. Kučborskis kaip ir jo dukte pajutęs jėgų antplūdį ir nuo to laiko visada be lazdos vaikščiojęs. Dėkingas už išgydymą kaštelionas neturtingai Plocko kolegijai užrašęs du kaimus.

Teigdamas, kad jei kam nors šie du išgydymai neatrodo verti stebuklo vardo, Kozlovskis pridėjo dar vieną mažai kam žinomą istoriją. Mat tuo pat metu į Zielunio kaimą, kur buvo apsistojęs provincijolas, aplankyti išgijusios mergaitės atvyko kilminga ponija Ona. Jai jau artinosi metas gimdyti. Lancicijaus dėka be įprastų skausmų ir pavojų ji pagimdė sūnų, kurį pavadino Stanislovu palaimintojo Stanislovo Kostkos garbei<sup>49</sup>.

Laišką Kozlovskis baigia prašymu, kad Sarbievijus, jei *Thomas* vis dar spyrįtųsi ir abejotų gerais provincijolo darbais ir ypatinga Dievo jam suteiktą dovanų galia, parodytų jam šitą laišką ir aną įtikintų.

Kaip pasielgė laišką gavęs Sarbievijus, nežinome, tačiau apie šį įvykį – Serpco kašteliono ir jo dukters Marijonos išgydymą – savo veikaluose pasakojo visi minėti Lancicijaus biografai<sup>50</sup>: nežinomas jėzuitas, Kojalavičius ir Balbinas. Išgydymą jie pateikė kaip neabejotiną ir patvirtintą faktą. Vis dėlto biografų užrašyta istorija kiek kitokia nei Kozlovskio laiške, o įvykiai dėstomi visiškai kita tvarka. Keletą neatikimų pakomentuosime.

Lancicijaus biografai istoriją pasakoti pradeda nuo kašteliono ligos: jis daug metų šlubavęs ir vaikščiojęs remdamasis lazda. Kozlovskis savo laiške

<sup>49</sup> Lancicijus rodęs ypatingą pamaldumą ir pagarbą 1605 m. palaimintuoju paskelbtam Stanislovui Kostkai. Su juo provincijolas buvo sudaręs mistišką sutartį – Stanislovas rūpinsiąsis danguje Mikalojaus šventumu, o šis – Kostkos garbe žemėje. Lancicijus sulaukė Kostkos beatifikacijos ir buvo palaidotas Kauno jėzuitų namų koplyčioje, skirtoje palaimintajam Stanislovui Kostkai. Žr.: Liudas Jovaiša, *op. cit.*, p. 205–206.

<sup>50</sup> Keista, bet šio fakto, aprašydamas 1633 metų įvykius, nemini Albrechtas Stanislovas Radvila, uolus jėzuitų gerbėjas, išsamiai aprašęs Lancicijaus mirties Kaune aplinkybes. Žr.: Albrycht Stanisław Radziwiłł, *Memoriale rerum gestarum in Polonia 1632–1656*, t. 4, p. 272.

mini, kad Kučborskis taip sirgęs tik dvejus metus. Biografai teigia, kad Lancicijus tiesiog apsilankė kašteliono namuose, o Kozlovskis nurodo ir priežastį – dukters, kurios niekas negalėjo pagydyti, ligą. Be to, Kozlovskis pabrėžia, kad tai jis pakvietęs provincijolą atvykti. Biografai rašo, kad pirmiausia buvo išgydytas kaštelionas: Lancicijus tarsi juokaudamas iš jo atėmęs lazdą ir liepęs vaikščioti be jos. Tik vėliau Kučborskis įkalbėjęs provincijolą padėti apakusiai dukrai<sup>51</sup>. Kozlovskio laiške viskas atvirkščiai: pirmiausia pagydoma mergaitė, o tik tada – jos tėvas. Be to, Kozlovskis aiškiai nurodo, kad Marijona buvo ne tik apakusi, bet negalėjo ir vaikščioti. Lancicijaus biografai net neužsimena apie šį faktą. Kozlovskis teigia, kad kaštelionas daugiau nebešlubavo, o Lancicijaus biografai pateikia kiek kitokią versiją: jis ir toliau truputį šlubčiojo, tačiau tai jau nebetrukdė Kučborskiui laisvai judėti. Jis visiškai nepasveiko tik todėl, kad nepakankamai tikėjo. Skirtingai nurodoma ir kašteliono dėkingumo už išgydymą išraiška: Kozlovskis teigia, kad Plocko kolegijai jis užrašęs du kaimus, o Kojalavičius ir Balbinas – kad paskyręs kolegijai testamentu 10 tūkstančių ir dar išplatinęs nutikusią istoriją laiškais. Kitaip aprašytas ir pats gydymo procesas. Kozlovskio laiške pabrėžiama, kad mergaitė pagijo tada, kai Lancicijus palietė jos akis nykščiu darydamas kryžiaus ženklą (*pollice dextrae suae manus oculos attrectavit crucem faciens super palpebras*). Nežinomas jėzuitas rašo „palietęs pirštais“ (*per suorum digitorum contactum*), Kojalavičiaus rankraštyje lieka „lengvai palietė“ (*leviter attigit*), o Kojalavičiaus ir Balbino veikale „palietė ir kryžiaus ženką švelniai ant akių užspaudė“ (*attigerat et crucis signum lenissime oculis impresserat*)<sup>52</sup>.

Šios smulkmenos nekeičia fakto, kad Lietuvos provincijolas turėjo ypatingą dovaną – išgydyti ligonius. Vis dėlto, mūsų nuomone, Lancicijaus biografai, perrašinėdami ir perpasakodami būtent šią istoriją, pradangino vieną iš svarbiausių jos momentų – paaiškinimą, kodėl mergaitę reikėjo pagydyti. Kozlovskis tą motyvą išdėsto: niekas jai negalėjo padėti, galvota, kad mergaitė apkerėta ir ketinta kreiptis į kaimo žiniuonis. Pagoniškus prietarus nugali tėvas Lancicijus Dievo jam suteikta galia išgydydamas mergaitę. Panašus motyvas nuskamba ir pasakojant apie Kučborskio pasveikimą. Lancicijus liepia jam

<sup>51</sup> Lancicijus dažnai pagydydavo sergančiuosius akių ligomis. Įdomu, kad kaip tik jis pagydęs ir Kazimiero Kojalavičiaus, vieno iš provincijolo biografų, akis. Žr.: Liudas Jovaiša, *op. cit.*, p. 200.

<sup>52</sup> Kadangi beveik visi minėtieji šaltiniai kol kas nepaskelbti, jų ištraukas pateikiame priede.

nešti ramentus prie Marijos paveikslu – aukoti juos kaip auką, savotišką votą už pagijimą. Taigi ryškėja labai aiškus Kozlovskio laiško moralas: žmogus gali pagyti tik Dievo valia, o pagoniškus kerus geba išsklaidyti jo tarpininko prisilietimas. Be to, nepamirškime fakto, kad Kozlovskis minimus įvykius sakosi regėjęs savo akimis, todėl tikėtina, kad jo papasakota istorija ir yra arčiausiai tiesos.

Aptartasis laiškas įdomus ir svarbus keliais aspektais. Pirma, tai dar vienas liudijimas apie gausią Sarbievijaus korespondenciją pačiais įvairiausiais klausimais. Šiuo atveju į Sarbievijų kreipiamasi kaip į asmenį, kuris gali paliudyti tėvo Lancicijaus stebuklus, išaiškinti juos tokiais dalykais netikintiems ar neigiantiems stebuklo galimybę. Iškyla ir niekieno neužfiksuotas Sarbievijaus biografijos faktas – jis asmeniškai domisi Lancicijaus veikla. Laiškas taip pat atskleidžia, kad Sarbievijus buvo svarbi to meto figūra ne tik literatūros, bet ir visuomeniniame gyvenime, asmuo, galintis daryti įtaką tam tikriems procesams. Antra, išsiplečia korespondavusiųjų su Sarbievijumi ratas – į jį nuo šiol reikia įtraukti ir tėvą Kozlovskį. Trečia, laiškas yra ir liudijimas „iš pirmų lūpų“ apie Lancicijaus galią gydyti žmones. Jis prisideda prie daugybės tokio pobūdžio liudijimų ir aprašymų. Ketvirta, vieno jėzuito laiškas kitam jėzuitui apie trečią Draugijos narį, Lietuvos provincijolą, papildo ir Lietuvos Jėzaus Draugijos istorijos šaltinių sąrašą.

## PRIEDAS

Ištrauka iš Pauliaus Kozlovskio laiško Motiejui Kazimierui Sarbievijui<sup>53</sup>

[...] supervenit R. P. Provincialis noster 15 aprilis [...] et sumpto prandio R. P. Provincialis comitatus omnibus, qui tunc aderant, R. P. rectore Plocensi, R. P. Kownacky, me et patre illo bernardino ipsisque illustrissimis dominis visitavit in alio hypocausto ex adverso decumbentem virginem caecam. Postquam eam brevibus salutavit, pollice dextrae suae manus oculos attrectavit crucem faciens super palpebras, ingemuit et dixit: *Marianko, trzeba to byc zdrowq.* Mariana, oportet esse sanam. Et conversus ad adstantes: *Nie ffrasujcie sie, biedzie, daly Bog, dobrze,*

<sup>53</sup> ARSI, Epp. NN. 87, f. 57v–58r. Tekstą transkribavo Darius Antanavičius, lenkiški intarpai palikti tokie, kaip rankraštyje.

*biedzie dobrze.* Egredientem ex hypocausto illo statim secuti sumus omnes, et dum ex atrio regressi sumus, regressa est prima domina castellana, mater illius virginis, cum avia magnifica domina Kulska. Et ecce statim apertis oculis quae fuit caeca vultu hilari matrem et aviam suam alloquitur intuita. Illae prae gaudio exilientes dominum parentem advocant, dominus me, ego, ubi adverti miraculum, R. P. Stanislaum Radomislensem rectorem Plocensem, tandem concurrunt famuli. Miraculum omnes inclamamus prae gaudio lacrymantes. Illa laeta singulos agnoscit, famulorum vestes, vultus, imagines et diversas res ostensas discernit. O quanta hic omnes perfusi laetitia, facilius Reverentia Vestra colligere quam ego hic exprimere possum. Accurro nunc ad R. P. Provincialem in alia domo vespas tunc absolventem, alloquor his verbis: *P. Bogu chwala, W. M. dzieka, poczesil nas wssytkych P. Bug, widzi dobrze Marianka.* Deo laus, Vestrae Reverentiae gratiae, consolatur nos omnes Dominus Deus, bene videt Mariana. Respondit mihi cum quadam indignatione: *Nie mnje, ale P. Bogu diekuyecie etc. etc.* Non mihi, sed Domino Deo gratias agite etc. etc. Tandem rogavi: Siquidem Dei perfecta sunt opera, prout caepit Vestra Reverentia, perficiat, omnes, praesertim illustrissimi domini benefactores nostri, enixe rogant, ut etiam ab affectione manuum et pedis sit libera perfectaeque sanitati restituatur. Interim abii. Sequenti sabbatho absolutis sacris et prandio rursus, postquam surreximus a mensa, perreximus omnes ad illud idem hypocaustum, in quo decubuit virgo. R. P. Provincialis subridens dixit: *A jeszcze to leżysz, Marianko, iuz to trzeba chodzic etc.* Adhuc iaces, Mariana, oportet ambulare. Lustravit affectas manus, signavit pollice dextrae suae manus, similiter genua per indusium attrectavit. Deinde iussit eam veste superiore indui, indutam sub axillas ex una parte ipsemet accepit, ex altera parte me illam sublevare iussit et ita omnibus spectantibus et Deum glorificantibus per hypocaustum ter inter nos deambulavit. Dixit se subito sensitisse Dei gratia notabilem vigorem secutaque doloris et tumoris imminutio. Egrediens dum deduceretur a domino castellano claudicante ex gravi morbo, quem 2 annis passus est, fulcrum, quo sese fulciebat sub axillis, accepit domino dicens quasi per iocum: *Nie przystoi Wa. Msci tą kulę podpierac się, chodz W. Msc iako ludzie, a tą kulę w kosciele [?] u Naswiętższy Panny ołtarza każ zawiesic.* Non quadrat Vestrae Dominationi hoc fulcro fulciri, ambulet sicut homines et ad B. Virginis altare curet suspendi. Accepta manu illius domini obvertit eum et exilire iussit. Mira res, in puncto sentit se per totum corpus vegetiorem et ab illo tempore recto passu sine ullo fulcro incedit nec indiget ullo fulcro. Gratus huius gratiae divinitus sibi et filiolae suae per R. P. Provincialem

nostrum communicatae cumulate semper depraedicat et collegio nostro pauperi duos pagos inscripturus est.

#### Krokuvos rankraščio ištrauka<sup>54</sup>

D[omi]nus Stanislaus Kuczborski, castellanus Sieprzensis, senator regni Poloniae, a plurimis annis claudus, sine fulcris incedere non valens, uno fulcro erepto saltare et sine illo incedere iussus, statim sine illo ambulare caepit et deinde ad mortem per plures annos ambulavit et choraemas duxit. Habitabat hic dominus non procul a Collegio Pultoviensi, ad quod cum venisset provincialis p. Lancicius, rector collegii vel scripsit, vel praesens ei dixit: „Ill[ustrissi]me domine, habemus provincialem mirabilem, seu miraculorum patratores, ut verbum Polonicum sonat. Posset Dominatio sua, si ita Deo placeret, aliquid gratiae per illum sperare pro sua infirmitate.“ Invitavit ille patrem, et dum inter hilaritatem a musicis cantaretur cantio quaedam de sanctissima eucharistia, nisi in hac circumstantia fallor, quod non puto, sic enim recordor me saepius audivisse, pater divino amore incensus eripuit illi fulcra, et ita subito est sanatus cum strepitu quodam nervorum per totum corpus sese firmantium. Marianae virgini, eiusdem senatoris filiae, per novem hebdomadas visus facultate privatae, nec palpebras attollere valenti, per suorum digitorum contactum, ad instantiam parentum factum, visus repente multis praesentibus restitutus.

#### Rankraštinio Kojalavičiaus veikalo ištrauka<sup>55</sup>

Aegrotabat multis annis pedibus Stanislaus Kuczborski Castellanus Sieprzensis, vir opibus atque auctoritate Senatoria in Regno Poloniae illustris, non levi negotiorum publicorum detrimento, ad quae domo se efferre commode non poterat; magno totius domus maerore, quod tot muneribus fortunae et dignitatis, pedum usus, libertatem et decus adimeret. Alto nitebatur genu curuum fulcro, ligneo promouendum, quoties gradum faceret praesidio. Huius aedes cum anno millesimo sexcentesimo trigesimo tertio Pater Nicolaus iniussisset, inter amica consisten-

<sup>54</sup> Biblioteka Polskiej Akademii Nauk w Krakowie, rankr. Nr. 1010, f. 78. Tekstą transkribavo Rita Katinaitė.

<sup>55</sup> ARSI, Vitae 25, f. 217–220. Tekstą transkribavo Akvilė Vaiginytė.

tium colloquia, baculum manu repente Castellano surripuit: Non decere talem Viri dignitatem talibus niti fulcris, per iocum affirmans. Conclamavit ille timore casus, sed mox intra ipsius ruinae pericula, firmum se aduertens, stupore magis, quam pedibus constitit. Vixit diu inde sanus, et beneficii gratissimus: in cuius testimonium Collegio Plocensi, aliquot supra decem millia, testamento inscripsit; et rem totam literis expressam per plurimos sparsit. Mansisse leve quoddam prioris claudicationis signum palam est, sed nullo detrimento sanitatis, aut decoris, in incessu servandi. Pater autem Nicolaus statim a sanatione subieat: quia non plene credidit, non plene sanatum. Expertus singularem Dei opem Castellanus, eandem obnix a Divina Maiestate filiae suae Marianae, Palatinae deinde Culmensi, videndi facultate diu priuatae postulabat. Quia vero intellexerat, ex eis, quae secum acta fuerant, difficile a Patre id gratiae peti posse, si tanquam res miraculosa peteretur, officiose rogat, filiam suam infirmam visitet, atque quid morbi oculorum usum sustulerit, sententiam dicat, minime interim dubius, ad eius conspectum, aut attactum, malum prorsus abigendum. Cessit multis precibus Pater, atque palam toto praesente Senatoriae Virginis gynaeceo, hypocaustum ingressus, domum religiose aqua benedicta conspersit, tum Virginem afflictam solatus, elevaturus videndi oculi specie palpebrum, eandem leviter attigit; eoque contactu omne vitium subito depulit, inclamante grate benefactorem conspectum Mariana, totaque domo in lacrymas et gaudia tum valide effusa, ut tum quidem neminem in illa ampla familia laetitia praeterierit, mox per omnes Regni Provincias late cum vera fama diffusa.

#### Kojalavičiaus-Balbino veikalo ištrauka<sup>56</sup>

Referam in exemplum paucula, sed testimoniis et instrumentis, ut vocant, rite firmata. Multis annis pedum dolore laborat Stanislaus Kucborsky, castellanus Siprcensis, vir opibus et senatoria dignitate (sic proceres appellant) in Regno Poloniae illustris, gravi negotiorum publicorum detrimento, cum domo ad consilia et senatorias functiones efferri opus haberet et tot fortunae et Reipublicae muniis obeundis par non esset, singulari suorum moerore, qui ab homine, prudentia conspicuo, magna merito expectare potuissent, grallis indecore nitebatur, quoties gradus faciendus esset. Castellani huius aedes cum P. Nicolaus anno 1633

<sup>56</sup> *Vita Venerabilis Patris Nicolai Lancicii e Societate Jesu*, 1690, p. 320–322. Tekstą transkribavo Živilė Nedzinskaitė.

familiariter subiisset, inter amica colloquia repente grallam, qua nitebatur, Stanislaus ex manu surripit affirmans non decere tantam viri dignitatem his fulcris ligneis inniti. Exclamat Stanislaus ad periculum se cadere et pedibus consistere non posse, sed inter ipsum periculum ruinae animadvertit se pedes sanos et obsequentes habere ac firmiter consistere et progredi posse. Vixit diu curatis pedibus, et descripta rei totius, ut gesta erat, historia miraculum evulgavit, multis de ea re literis tota Polonia sparsis; insuper, ut erat vir liberalis et magni animi, Collegio Poloniae Plo-censi supra decem millia ultima voluntate donavit. Qui miraculum hoc descripsit P. Casimirus fatetur quidem aliquod indicium clauditis in posterum praetulisse Stanislaum, sed tamen cum decoro et integra pedum sanitate, quod ipse P. Nicolaus in curatione innuerit, cum diceret: „Stanislae, non plene convaluisti, quia non plene credidisti.“ Coelestem et medicam operam in se expertus idem Stanislaus filiae quoque suae Marianae, quae postea Pomeraniae castellano in manum venit, videndi facultate per annos plurimos destitutae, per P. Nicolaum visum restitui optavit. At quia audierat P. Nicolaum aegre induci posse ad aliquam eiusmodi curationem, si res miraculo acciperetur, accedit dissimulanter et narrat filiam suam domi languere et oculis excrucii, proinde rogare se Patrem aegram inviseret et oculos aegrotantis inspiceret, si quid forte remedii et consilii haberet; interim in animum induxerat bonus parens illo P. Nicolai attactu aut etiam solo aspectu malum pelli posse. Multis precibus fatigatus P. Nicolaus ad aegrotam venit, aqua lustrali toto gynaeceo praesente domum conspergit, tum virginem illustrissimam afflictam blande solatus videndi et tangendi palpebras veniam sibi fieri reverenter a virgine postulat. Vix attigerat et Crucis signum lenissime oculis impresserat, momento restitutus est visus, Mariana prae gaudio lachrymante totoque domesticorum et domesticarum choro laetis vocibus sanitatem gratulante et P. Nicolao gratias agente; quae fama deinde totam Poloniam admiratione miraculi complevit.

#### ŠALTINIAI IR LITERATŪRA

*Archivum Romanum Societatis Iesu*, Vitae 25, f. 217–220.

BENZ LORE, „Sarbievskis Silviludia“, in: Sarbievski. *Der polnische Horaz*, ed. Eckart Schäfer, Tübingen: GNV, 2006, p. 255–269.

*Bibliografia Polska. Stólecie XV–XVIII*, t. XX, Kraków: Czcionkami Drukarni Uniwersytetu Jagiellońskiego, 1905.

- Biblioteka Warszawska. Pismo poświęcone naukom, sztukom i przemysłowi*, t. 4, Warszawa: W Drukarni Gazety Codziennej, 1859, p. 233–234.
- ČIURINSKAS MINTAUTAS, *XVII–XVIII amžiaus Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės biografistika*, Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2006.
- Encyklopedia wiedzy o jezuitach na ziemiach Polski i Litwy 1564–1995*, opr. Ludwik Grzebień SJ, Kraków: Wydawnictwo WAM, 1996.
- Herbarz Polski Kaspra Niesieckiego S. J., powiększony dodatkami z późniejszych autorów, rękopismów, dowodów urzędowych i wydany przez Jana Nep. Bobrowicza*, t. V, W Lipsku: Nakładem i drukiem Breitkopfa i Haertela, 1840.
- JARCZYKOWA MARIOLA, „Listy Macieja Kazimierza Sarbiewskiego i Janusza Radziwiłła“, „Kopie listów jezuita Sarbiewskiego oraz najjaśniejszego Księcia Janusza Radziwiłła“, transkrypcja i tłumaczenie Aleksandra Golik-Prus, in: *Terminus*, 2010, XII, s. 1 (22), p. 225–243.
- JOVAIŠA LIUDAS, „Mikalojus Lancicijus: apdulkėjusio portreto istorija“, in: *Jėzuitai Lietuvoje (1608–2008): gyvenimas, veikla, paveldas*, sudarytoja Neringa Markauskaitė, Vilnius: Lietuvos nacionalinis muziejus, 2012, p. 193–216.
- [KOJALAVIČIUS-VIJŪKAS KAZIMIERAS, BALBINAS BOGUSLOVAS,] *Żywot w. x. Mikołaja Lanciego albo Łęczyckiego Societatis Iesu, pisany od x. Kazim. Wiiiuk Koiatowicza i x. Bogusława Balbina tegoż zakonu kapłanów*, [Wilno?: Druk. Akad. Soc. Iesu?, XVII?].
- KOJALOWICZ CASIMIRUS, BALBIN BOHUSLAUS, *Vita Venerabilis Patris Nicolai Lancicii e Societate Jesu compendiosius scripta, primum a r[everendo] p[at]re Casimiro Wijuk Kojalowicz Soc[ietatis] Jesu, ss. theol[ogiae] doctore; nunc vero curis secundis revisa, denuo conscripta, et claritatis gratia, certis capitibus divisa, ac plus quam dimidia parte aucta, a r[everendo] p[at]re Bohuslao Balbino Soc[ietatis] Jesu sacerdote*, Praga: Typis Universitatis Caroli Ferd. in Collegio Soc. Jesu ad S. Clementem, per Joannem Casparum Muxel, 1690.
- Korespondencja Macieja Kazimierza Sarbiewskiego ze Stanisławem Łubieńskim*, przełożył i opracował Jerzy Starnawski, Warszawa: Instytut Wydawniczy PAX, 1986.
- MACIEJOWSKI WACŁAW ALEKSANDER, *Piśmiennictwo Polskie od czasów najdawniejszych aż do roku 1830*, t. 3, Warszawa: S. Orgelbrand, 1852, p. 240.
- NEDZINSKAITĖ ŽIVILĖ, „Autorystės problemos dviejuose lotyniškuose XVII a. proginės literatūros kūriniuose“, in: *Senoji Lietuvos literatūra*, kn. 22, Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2006, p. 207–238.
- NEDZINSKAITĖ ŽIVILĖ, „Vilnius XVII–XVIII a. LDK lotyniškoje poezijoje“, in: *Meninis Vilnius: įtakos ir įvaidžiai*, (Acta Academiae Artium Vilnensis, 57), 2010, p. 7–19.
- Nowy Korbut: Piśmiennictwo staropolskie*, opracował zespół pod kierownictwem Romana Pollaka, Warszawa: Państwowy Instytut Wydawniczy, 1965.
- PISKAŁA MAGDALENA, SUTKOWSKA DOROTA, „Wprowadzenie do lektury“, in: Maciej Kazimierz Sarbiewski, *Epigrammatum liber = Księga epigramatów*, wydały i przełożyły Magdalena Piskała i Dorota Sutkowska, Warszawa: IBL, 2003, p. 5–19.
- Podręczna encyklopedia kościelna*, t. XXI–XXII, Warszawa: Skład główny w księgarni Gebethnera i Wolffa, 1910.

*Polonica w Archiwum Rzymskim Towarzystwa Jezusowego*, t. 4, Kraków: Wyższa Szkoła Filozoficzno-Pedagogiczna IGNATIANUM, Wydawnictwo WAM, 2008.

*PSB*, 1994, t. XXXV/2, s. 145, p. 179–184.

RADZIWIŁŁ ALBRECHT STANISŁAW, *Memoriale rerum gestarum in Polonia 1632–1656*, opr. Adam Przyboś i Roman Żelewski, t. 4, Wrocław [etc.]: Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wydawnictwo Polskiej Akademii Nauk, 1974.

SACRÉ DIRK, „Some Unnoticed and Unpublished Letters from Balthasar Moretus to or Concerning the Latin Poet Matthias Casimirus Sarbievius (1595–1640) (With an Unknown Autograph Poem)“, in: *Neulateinisches Jahrbuch. Journal of Neo-Latin Language and Literature*, herausgegeben von Marc Laureys und Karl August Neuhausen, 1999, t. 1, p. 205–229.

SARBIEVIJUS MOTIEJUS KAZIMIERAS, *Lemties žaidimai = Ludi Fortunae*, parengė, įvadą ir komentarus parašė Eugenija Ulčinaitė, Vilnius: Baltos lankos, 1995.

SARBIEVIUS MATHIAS CASIMIRUS, *Poetica: Praecepta poetica. De perfecta poesi = Poetika: Poezijos mokslas. Apie tobulą poeziją*, t. I, parengė, papildė, pratarinę parašė ir rodykles sudarė Ona Daukšienė, Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2009.

[SARBIEVIUS,] *Mathiae Casimiri Sarbievii e Soc. Iesu Lyricorum libri IV. Epodon liber unus alterque epigrammatum*, Antverpiae: Ex Officina Plantiniana Balthasaris Moreti, 1632.

[SARBIEVIUS,] *Reverendi Patris Mathiae Casimiri Sarbiewski e Societate Jesu Poemata ex vetustis manuscriptis et variis codicillis olim ab autore dissimulato nomine editis, deprompta et in unum collecta*, edidit Adamus Naruszewicz SJ, Vilnae: In Typographia regia Academiae et Universitatis Societatis Jesu, 1757.

SARBIEWSKI MACIEJ KAZIMIERZ, *Dii gentium = Bogowie pogan*, przeł. i oprac. Krystyna Stawecka, Wrocław: Wydawnictwo Polskiej Akademii Nauk, 1972.

SARBIEWSKI MACIEJ KAZIMIERZ, *Liryki oraz Droga rzymska i fragment Lechiady*, przeł. Tadeusz Karyłowski TJ, oprac. Mirosław Korolko przy współudziale Jana Okonia, Warszawa: Instytut Wydawniczy PAX, 1980.

SARBIEWSKI MACIEJ KAZIMIERZ, *O poezji doskonałej, czyli Wergiliusz i Homer = De perfecta poesi, sive Vergilius et Homerus*, przeł. i oprac. Stanisław Skimina, Wrocław: Wydawnictwo Polskiej Akademii Nauk, 1954.

SARBIEWSKI MACIEJ KAZIMIERZ, *Poemata omnia*, praeparavit [...], instruxit Thomas Wall, Staraviesiae: Typis et sumptibus Collegii S. J., 1892.

SARBIEWSKI MACIEJ KAZIMIERZ, *Wykłady poetyki = Praecepta poetica*, przeł. i oprac. Stanisław Skimina, Wrocław: Wydawnictwo Polskiej Akademii Nauk, 1958.

*Słownik polskich teologów katolickich*, pod redakcją Ks. Hieronima Eug. Wyczawskiego OFM, t. 4, Warszawa: Akademia Teologii Katolickiej, 1983.

SOMMERVOGEL CARLOS, *Bibliothèque de la Compagnie de Jésus [...]*, t. 4, Bruxelles: Schepens, 1893.

SPARROW JOHN, „Sarbiewski's *Silviludia* and their Italian Source“, in: *Oxford Slavonic Papers*, 1958, t. 8, p. 1–48.

- SPARROW JOHN, „Sarbievski's *Silviludia*: a Rejoinder“, in: *Oxford Slavonic Papers*, 1965, t. 12, p. 80–93.
- TYLA ANTANAS, *Lietuva ir Livonija XVI a. pabaigoje – XVII a. pradžioje*, Vilnius: Moks-  
las, 1986.
- ULČINAITĖ EUGENIJA, „Barokinė Sarbievijaus *Silviliudijų* intriga“, in: *Metai*, 1998,  
Nr. 2, p. 114–123;
- ULČINAITĖ EUGENIJA, „Vilnius XVI–XVII amžiaus Lietuvos Didžiosios Kunigaikš-  
tystės literatūroje“, in: *Gratulatio Vilnae = Vilniaus pasveikinimas*, sudarė Eugenija  
Ulčinaitytė, Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2001, p. 24–70.
- ULČINAITĖ EUGENIJA, *Lietuvos Renesanso ir Baroko literatūra*, Vilnius: Vilniaus uni-  
versiteto leidykla, 2001.
- Vita et virtutes V. P. Nicolai Lancicii Societatis Iesu*, Biblioteka Polskiej Akademii Nauk  
w Krakowe, rankr. Nr. 1010.
- VORBEK-LETTOW MACIEJ, *Skarbnica pamięci. Pamiętnik lekarza króla Władysława IV*,  
opr. Ewa Galos i Franciszek Mincer, pod red. Władysława Czaplinskiego, Wrocław-  
Warszawa-Kraków, 1968.
- VUB RS F 3–2037: I. In primam partem Summae Theologicae divi Thomae Aquinatis  
Doctoris Angelici. In accademia Vilnensi sub professore reverendo Patre Matthia  
Casimiro Sarbievski anno 1631 horis pomeridianis. II. Commentarius in reliquam  
primam D. Thomae Aquinatis Summae Theologicae a quaestione L partem de angelis.  
In academia Vilnensi Societatis Iesu sub professore reverendo Patre Matthia Casimiro  
Sarbievski anno 1632 horis matutinis.
- WARSZAWSKI JÓZEF, „Il problema dei *Silviludia* di M. K. Sarbievski (Risposta a John  
Sparrow)“, in: *Ricerche Slavistiche*, 1962, t. 10, p. 22–74.
- WINDAKIEWICZ STANISŁAW, *Liryka Sarbievskiego*, Kraków: [s. n.], 1890,
- XVII a. Lietuvos lotyniškų knygų sąrašas = Index librorum Latinorum Lituaniae saeculi  
septimi decimi*, sudarė Daiva Narbutienė ir Sigitas Narbutas, Vilnius: Lietuvių litera-  
tūros ir tautosakos institutas, 1998.
- ZDANOWICZ JÓZEF, *Sarbievski na tle kontrowersyj teologicznych swojego wieku*: Dy-  
sertacja doktorska, W Wilnie, 1932.

## Paweł Kozłowski's Unknown Letter to Mathias Casimirus Sarbievius

### *Summary*

The canon of Mathias Casimirus Sarbievius' poetical works has been established long since. It consists of four books or lyric poems, one book of epodes, one book of epigrams, the poem *Iter Romanum*, a fragment of the epos *Lechiada*, and several panegyrics. His treatises on literary theory *De perfecta poesi* and *Praecepta poetica*, and the work on classical mythology *Dii gentium* were published in the twentieth century. However, his work on theology is still in the manuscript form. Not much is known on the poet's epistolographic legacy although it was quite abundant and engaging.

The best known at present is Sarbievius' correspondence with the bishop of Płock Stanisław Łubieński (1573–1640), and the recently published interesting exchange of letters between Sarbievius and Janusz Radziwiłł (1612–1655). The poet's connections with Dutch Jesuits (Jean Bolland and others), the publisher from Antwerp Balthasar Moretus (1574–1641) are also well known. Sarbievius corresponded with figures of West European academia, but only Dionysius Petavius' letter to Sarbievius is known today.

In this paper the author focuses on the copy of a 1633 letter written to Sarbievius by Paweł Kozłowski (Paulius Kozlovskis, Paulus Coslovius, 1592/93–1651), who studied with the poet in Vilnius. The copy of the letter is kept at the Archives of the House of the Superior General (Archivum Romanum Societatis Iesu, ARSI). It tells about how Nicolaus Lancicius, Provincial Superior of Lithuania, miraculously cured the castellan of Sierpc Kuczborski and his daughter Mariana.

Kozłowski's letter is interesting and important in several aspects. First of all, it is yet another testimony to Sarbievius' abundant correspondence on an impressive variety of subjects. In this case the poet is addressed as an individual who could testify to the miracles of Father Lancicius and to elucidate such things to people who did not believe in such things or rejected their possibility. There emerges a yet unrecorded fact of Sarbievius' biography: he took a personal interest in Lancicius' activities. The second aspect is that the circle of Sarbievius' correspondents becomes broader and now includes Father Kozłowski. Third, the letter is a direct testimony to Lancicius' ability to cure people and contributes to a multitude of descriptions and evidence of this nature. Fourth, one Jesuit's letter to another about a third member of the Society of Jesus, the Provincial Superior, is an additional source of the history of the Lithuanian Society of Jesus.